
RECENZJE

Ks. Krzysztof Gózdź, *Teologia człowieka. Z najnowszej antropologii niemieckiej*, Lublin 2006, ss. 565.

Znając teologiczne publikacje ks. Krzysztofa Gózdźa i jego wieloletnie badania naukowe w zakresie szeroko pojętej antropologii teologicznej widać wyraźnie, że nurt badań teologicznych nad historią zbawienia doprowadził go do obszernej publikacji z zakresu antropologii teologicznej, zatytułowanej: *TEOLOGIA CZŁOWIEKA. Z najnowszej antropologii niemieckiej*, Lublin 2006, ss. 565. Jej treść obejmuje cztery części tak opracowane, że zgodnie z antropologiczną zasadą „*Łaska zakłada naturę*”, otrzymujemy od autora monografii obraz człowieka powołanego do istnienia na ziemi i przeznaczonego do trwania wiekuistego, poprzez odtwarzanie w sobie rzeczywistego obrazu Boga jakim jest Chrystus.

To podstawowe założenie egzystencji człowieka stanowi punkt wyjścia antropologicznej refleksji pierwszej części rozprawy: „Nurt biblijno-historyczny. Nowotestamentalne badania nad człowiekiem”. Jej przesłanie stanowią biblijne podstawy antropologii ujmującej świat i człowieka jako stworzenie Boże. W pierwszym rozdziale: *Chrystusowe orędzie o człowieku*, autor publikacji stara się ustalić właściwe „miejsce teologiczne” dla wiary w stworzenie. Analizując wypowiedzi Chrystusa o człowieku autor publikacji znajduje to miejsce w „stworzeniu” i „zbawieniu” oraz w ich wzajemnie zakładających się relacjach, w świetle których człowiek spod „znaku Adama” realizuje siebie w Chrystusie.

Przesłanie o człowieku powołanym przez Stwórcę do zbawienia, upadłym przez grzech i odkupionym przez Chrystusa, zostaje pogłębione przez św. Pawła i św. Jana, których teologię antropologiczną prezentuje autor w r. II i III swej książki. Traktują one o człowieku *odnowionym* przez łaskę odkupieńczą i realizującym swoje przeznaczenie w byciu *razem* z Chrystusem.

Po przedstawieniu biblijnych podstaw antropologii autor publikacji prezentuje trzy specyficzne modele antropologii niemieckiej: R. Guardiniego (cz. II), K. Rahnera (cz. III) i W. Pannenberg (cz. IV). Podstawy biblijne, przedstawione w części pierwszej, są wspólne dla wszystkich teologicznych modeli antropologii, podczas gdy różnica między nimi dotyczy koncepcji *systematycznych*. U R. Guardiniego specyfikę antropologii stanowi *filozofia konkretnego i przeciwieństwa*; dla K. Rahnera stanowi ją wymiar *transcendencji*;

u W. Pannenbergą jest nią teologicznie rozumiana *historia powszechna* i aktualne *zapotrzebowanie finału historii*.

R. Guardini poprzez bogatą znaczeniowo metodę fenomenologiczną podejmuje problematykę ściśle biblijną, dogmatyczną, liturgiczną, zagadnienie kultury, a ponadto zagadnienia filozoficzne odnośnie do sensu rzeczywistości, szczególnie antropologię. Jako myśliciel – egzystencjalista stara się on objąć życie w jego całej złożoności, bez rozdzielania *życia uczuciowego od intelektualnego, prawdy od miłości*. Bardzo wrażliwy na problemy współczesnego świata w swoim dziele „*Welt und Person*” ma on na uwadze przede wszystkim zbawienie człowieka. Jego antropologia jest skoncentrowana na osobie Jezusa Chrystusa, którego ujmuje w konkretności człowieczeństwa i w którym objawia się misterium Boga.

Właśnie refleksja nad wiarą i rozważania nad misterium Boga oraz chrystologią włączyły R. Guardiniego w filozoficzną dyskusję nad rozumieniem *osoby*. Mając na uwadze różne koncepcje osoby, wychodząc od Kartezjusza i współczesnych: Hume’a, Kanta, Hegla, Fichtego, ujmujących istotę osoby w *samoświadomości*, poprzez E. Mounier’a i G. Marcel’a, którzy istotę osoby upatrują w jej wymiarze *dialogicznym*, R. Guardini pojmuje osobę jako formę „żywej indywidualności określanej przez ducha” (*Welt und Person*, Würzburg 1939, s. 115; por. K. Góźdz, *Teologia człowieka*, s. 117-139). Według niego takie wewnętrzne przejawy życia, jak: pragnienie, wiedza i działanie nie określają jeszcze osoby. Osoba oznacza dla Guardiniego *możliwość i powinność istnienia w sobie samym* (*Welt und Person*, s. 129). Ta cecha *autonomii w bytowaniu* (także u Boecjusza), stanowi u Guardiniego podstawę jego antropologii. Owa *autonomia w bytowaniu* nie znosi niezależności człowieka od Boga, który wzywa człowieka do moralnego postępowania i odpowiedzialności za świat, w którym on żyje.

Ks. K. Góźdz bardzo szeroko i źródłowo zaprezentował antropologię Guardiniego, ukazując w jej ujęciu człowieka suwerennego, a jednocześnie wezwanego przez Boga do wolnej odpowiedzi do współpracy rozwijającej osobowościowo człowieka.

W trzeciej części monografii, zatytułowanej: „*Nurt transcendentalno-egzystencjalny. Antropologia Karla Rahnera*”, jej autor stara się wykazać, że chrystologia *transcendentalna*, rozumiana jako *poszukiwanie jedności między bóstwem i człowieczeństwem*, nie ogranicza się do „idei” jedynej i absolutnego Zbawiciela, ale wychodzi od konkretnego historycznego doświadczenia, stanowionego przez wydarzenie Chrystusa. Ten nurt *transcendentalno-egzystencjalny* antropologii wychodzi zatem od *faktu konkretnego wydarzenia* Chrystusa do stwierdzenia *możliwości* (potwierdzalnej

w ontologii i w egzystencji człowieka) *tego faktu*, by dać antropologiczną podstawę dla absolutnego daru Boga danego człowiekowi w Chrystusie. Tak więc nurt antropologii, opartej na chrystologii, zabezpiecza nie tylko absolutną darmość wydarzenia Chrystusa i osobową ciągłość między Chrystusem historii i Chrystusem wiary, ale ukazuje ponadto uzasadniony wymóg potwierdzenia tego przez człowieka i historię. Tak więc widzimy, że dobrane przez ks. Góździa modele antropologii są konsekwentnie powiązane przewodnią nicią historii zbawienia, albo *teologii historii*.

Czwarta część monografii omawia model antropologii W. Pannenberg. W tym nurcie *historyczno-antropologicznym* autor publikacji prezentuje antropologię ewangelickiego teologa w kluczu całkowicie *historiozbawczym*. Stara się w niej ukazać wpływ i znaczenie protologii dla wyjaśnienia konkretnej historii zbawienia, w której centralne miejsce zajmuje Chrystus. Sens życia człowieka i chrześcijanina zawisł między całkowitym posłuszeństwem Bogu i możliwością Jego odrzucenia. W tej sytuacji są akcentowane relacje między wolnością Boga i wolnością człowieka, które wywołują stany napięcia w historii zbawienia, poczynając od upadku człowieka aż do nowego życia w Chrystusie (por. § II i III).

Oceniając wartość monografii ks. K. Góździa trzeba powiedzieć, że w dużej mierze tkwi ona w jej charakterze *kontekstualnym*. Wybierając dla antropologii wymiar historiozbawczy autor słusznie stara się powiedzieć, że głoszenie antropologii w oderwaniu od związku z chrystologią, charytologią i eschatologią byłoby jej okaleczeniem. Kontekstualny model antropologii zakłada przyjęcie i wyrażanie wiary chrześcijańskiej w języku, w symbolach, w nowych i szczególnych kategoriach. Zakłada więc teoretyczne i praktyczne formułowanie wiary chrześcijańskiej w taki sposób, by świadectwo i doświadczenie religijne stały się inspirującą zasadą normatywną i jednoczącą dla „nowej kultury”, która w jakiś sposób staje się zapoczątkowaniem „nowego stworzenia” już tu, na ziemi.

Proces *inkulturacji* nie odnosi się bowiem jedynie do nowych terenów chrześcijańskich ale także do przestrzeni starożytnej tradycji chrześcijańskiej, stającej ciągle wobec wyzwań nowych przemian kulturowych. W tym aspekcie dużą wartość posiada nie tylko model antropologii zaprezentowany przez W. Pannenberg, ale także modele K. Rahnera i R. Guardiniego. Ten aspekt oceniam osobiście jako bardzo ważny w procesie *nowej ewangelizacji* w naszych czasach, właśnie poprzez wieloaspektowo i kontekstowo przedstawianą naukę o człowieku.

Wartość publikacji wypływa z szerokiego ujęcia kontekstualnego antropologii teologicznej, z jej wkładu kulturotwórczego, do którego przynależy

także w pełni ukazany ekumenizm samego autora publikacji, jak również ekumeniczny wymiar treści zaprezentowanych w publikacji. Jej autor obiektywnie wydobywa z myślenia różnych filozofów i teologów te wątki, które składają się na integralny obraz nie tylko antropologii rozważanej w aspekcie dyscypliny naukowej, ale również w aspekcie złożonej prawdy o człowieku. Zróżnicowana proveniencja obszaru kulturowego i wyznaniowego myślicieli, których przekaz prawdy o człowieku stanowi kanwę publikacji ks. K. Góździa, nie ma wpływu dla prezentowanej przez niego wizji antropologicznej. Świadczy to bardzo pozytywnie o samym autorze publikacji, a jeszcze bardziej o obiektywizmie opublikowanego dzieła. Publikacja ks. K. Góździa stanowi bardzo poważny wkład w ukazanie kulturowego dorobku filozoficzno-teologicznego Europy doby dzisiejszej.

Ks. Czesław Rychlicki

W stronę mariologicznej syntezy

Associazione Mariologica Polacca, *La Vergine Maria nel magisterio di Giovanni Paolo II*, a cura di: Teofil Siudy, traduzione di: L. Abignente, Studi Mariologici 11, Pontificia Academia Mariana Internationalis, Citta del Vaticano 2007, p. 311.

La Vergine Maria nel magisterio di Giovanni Paolo II, dzieło będące owocem studiów teologicznych „Polskiego Towarzystwa Mariologicznego”, stanowi 11 tom serii wydawniczej prestiżowej watykańskiej instytucji *Pontificia Academia Mariana Internationalis*. 311-stronicowa księga zredagowana przez Teofila Siudy, przełożona na włoski przez Lucię Abignente, została poprzedzona wstępem przez Vincenzo Battaglia OFM – prezydenta *Pontificia Academia Mariana Internationalis*. Starannie wydana, zawiera 14 artykułów a także notkę informującą o Polskim Towarzystwie Mariologicznym oraz krótkie biogramy naukowe autorów tomu.

Książka jest zbiorem kilkunastu wariacji na temat trafnie wyrażony w tytule całości „Dziewica Maryja w nauczaniu Jana Pawła II” – a będący tak opisem jak i interpretacją papieskiej mariologii. To znakomity pomysł na prezentację polskiej mariologii: Jana Pawła II refleksja nad osobą i dziełem Dziewicy Maryi ma bowiem swoje głęboko nadwiślańskie korzenie i zarazem swoją uniwersalną („papieską”) perspektywę; interpretacja dorobku tej mariologii – z punktu widzenia i z perspektywy uprawiania teologii różnych ośrodków akademickich, reprezentowanych przez autorów tomu a składają-